

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“ДИТЯЧА ПСИХОЛОГІЯ
ТА ПАТОПСИХОЛОГІЯ”
(для спеціалістів)**

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено доцентом кафедри медичної психології та психокорекції
Л. О. Федосовою

Затверджено на засіданні кафедри медичної психології та психокорекції
(протокол № 12 від 15.10.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Федосова Л. О. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів з дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія”. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009 – 32 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, порядок організації та форми самостійної роботи студентів, методичні рекомендації щодо виконання самостійної роботи, перелік питань та завдань для самостійної роботи, рекомендації щодо написання реферату, теми рефератів, вказівки до виконання контрольної роботи, теми контрольних робіт, тестові завдання, критерії оцінювання знань студентів та список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Дитяча психологія та патопсихологія” є однією з базових у підготовці медичних психологів. Предметом дитячої патопсихології є відхилення в розвитку психічної діяльності дитини. Дитяча психологія як психологічна дисципліна ґрунтується на закономірностях розвитку та структури нормальної психічної діяльності дитини. Однак вона потребує не лише базових знань з психології, вікової психології, педагогіки, а й розуміння питань дитячої психіатрії.

У курсі розглядаються: поняття про норму та аномалію психічного розвитку; порушення окремих психічних процесів; поняття про психогенні порушення, акцентуації характеру та психопатії; органічні розлади та розлади внаслідок ендогенно-процесуального захворювання та методи психологічної допомоги дітям з відхиленнями від нормального розвитку.

Психологи-практики мають насамперед засвоїти:

- методи дослідження психічної діяльності дитини;
- особливості проведення патопсихологічного обстеження дитини;
- вияви та ознаки відхилень у розвитку психічної діяльності дитини;
- набути навичок корекційної роботи з “важкими” дітьми.

За результатами вивчення матеріалу цього курсу студенти складають іспит.

Основними навчально-методичними посібниками з курсу “Дитяча психологія та патопсихологія” є видання, наведені у списку літератури.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів з дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” потребує наявності серйозної та стійкої мотивації, яка визначається необхідністю ефективної професійної діяльності.

Активізація самостійної роботи студентів може бути забезпечена такими факторами:

1. Участь у творчій діяльності.
2. Використання у навчальному процесі активних методів навчання.

3. Контроль знань (рейтингова та накопичувальна системи оцінювання знань).
4. Необхідність обов'язкового виконання індивідуальних завдань.
5. Розширення обсягу знань з дисципліни за рахунок роботи з додатковою літературою.

Основні завдання організації самостійної роботи студентів з дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” – навчити студентів свідомо працювати не лише з навчальним матеріалом, а й з науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, сформувати навички та уміння постійно підвищувати свою кваліфікацію.

При вивченні дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” необхідністю організації самостійної роботи є єдність таких її взаємопов'язаних форм: аудиторна робота; позааудиторна пошуково-аналітична робота; творча наукова робота.

Аудиторна самостійна робота реалізується у процесі лекційних, практичних і семінарських занять.

Так, під час практичного заняття студенти детально аналізують фактори, що впливають на процес проведення медико-психологічних досліджень, технологічні особливості проведення медико-психологічних досліджень у різних галузях медичної психології, методи та структурні технологічні процеси різних видів медико-психологічних досліджень.

У процесі практичних занять відбувається перевірка отриманих студентами знань шляхом застосування попередньо підготовленого методичного матеріалу – тестів для виявлення рівня опанування ними необхідних теоретичних і практичних положень. Крім того, застосовуються такі форми аудиторної діяльності, як опитування, аналіз типових помилок, дискусії, семінари, рефлексійний аналіз розуміння матеріалу тощо. Підготовка до таких занять потребує ґрунтовної теоретичної і практичної самостійної роботи студентів.

При проведенні семінарів обговорюються попередньо визначені питання, до яких студенти готують тези виступів, реферати. При проведенні семінарів визначаються:

- уміння студентів аналізувати навчальний матеріал;
- здатність формулювати та відстоювати свою позицію;

- активність;
- можливість науково мислити;
- навички самостійної роботи з літературою, першоджерелами з дисципліни та методикою їх опрацювання;
- якість написання рефератів тощо.

Дискусії дають змогу виявити індивідуальні особливості розуміння обговорюваного питання, навчитись у творчій суперечці визначати істину, встановлювати особисту і спільну точки зору з обговорюваної проблеми. У процесі дискусії студенти збагачують зміст вже відомого матеріалу, впорядковують і закріплюють його.

Форми проведення семінарів і дискусій можуть бути різними. З дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” застосовують такі форми:

- у вигляді запитань і відповідей з коментарями;
- розгорнуті бесіди;
- дискусії за принципом “круглий стіл”;
- обговорення письмових рефератів студентів та їх оцінювання;
- розв’язання проблемних питань та розгляд конкретних ситуацій;
- у режимі “мозкової атаки” або у формі “потоків ідей”;
- “майстер-класи”.

Позааудиторна робота з дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” має характер пошуково-аналітичної і наукової роботи. Завдання, які виконують студенти в процесі самостійної роботи, сприяють мисленню, формуванню умінь та навичок. Завдання для самостійної роботи поглиблюють та закріплюють знання та уміння, які студенти отримують на лекціях та практичних заняттях. Доцільними при вивченні дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” є такі форми проведення самостійної роботи:

- пошук та огляд наукових джерел за заданою проблематикою;
- підготовка рефератів;
- формулювання понять;
- відповідальне виконання домашніх завдань;
- ретельна підготовка до семінарських занять і дискусій різних видів тощо.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль І. Предмет “Дитяча психологія та патопсихологія”. Психічний розвиток дитини. Поняття норми та патології

Тема 1. Дитяча психологія та патопсихологія як наука. Методи дослідження

Завдання: розглянути предмет, завдання, основні розділи дитячої психології та патопсихології, місце дитячої психології та патопсихології в системі психологічних і медичних наук, основні етапи розвитку дитячої психології, загальну характеристику методів дослідження.

Форма звіту: конспект.

Література [1; 3; 8; 9; 14]

Тема 2. Психічний розвиток дитини. Порушення психічного розвитку

Завдання: на основі аналізу й узагальнення лекційного матеріалу та даних з літературних джерел скласти таблицю, що відображає вікову динаміку нормального онтогенезу за основними лініями. Користуючись складеною таблицею “Структура нормального розвитку дитини”, зробити теоретичний аналіз структури аномального розвитку при наявності того або іншого первинного дефекту (за індивідуальним завданням).

Форма звіту: таблиця “Структура нормального розвитку дитини”, письмова робота з викладенням результатів проведеного аналізу.

Література [8; 9; 12; 17; 22; 24]

Тема 3. Психічна норма та патологія

Завдання: дати визначення психічної норми, розглянути основні психічні захворювання у дітей, психопатологічні та патопсихологічні синдроми, ознайомитись з підходами до діагностики психічних захворювань.

Форма звіту: конспект, усне опитування.

Література [1; 5; 12; 16]

Змістовий модуль II. Психічні процеси та їх порушення у дитячому віці

Тема 4. Відчуття і сприйняття

Завдання: дати характеристику відчуття і сприйняття, розглянути особливості розвитку відчуття і сприйняття у дітей, ознайомитись із методами дослідження.

Форма звіту: конспект.

Література [3; 8; 9; 11; 12; 14]

Тема 5. Увага і пам'ять

Завдання: розглянути характеристики пам'яті та уваги, розвиток пам'яті й уваги в різні періоди дитинства, методи дослідження пам'яті, уваги.

Форма звіту: конспект.

Література [8; 9; 11; 12]

Тема 6. Мислення та мова

Завдання: дати загальну характеристику процесу мислення та мови, розглянути основні етапи розвитку мислення та мови, методи дослідження порушення мислення та мовлення.

Форма звіту: усне опитування.

Література [3; 5; 8; 9; 11; 12]

Тема 7. Емоції, почуття і воля

Завдання: ознайомитися з характеристиками емоційно-афективної сфери і почуттів, розвитком емоційно-афективної сфери і почуттів у різні періоди: у ранньому дитинстві, дошкільному віці, молодшому шкільному віці, підлітковому віці; порушення емоційно-афективної сфери, вольові порушення, методи дослідження волі.

Форма звіту: конспект, усне опитування.

Література [3; 5; 8; 9; 11; 12]

Тема 8. Свідомість

Завдання: порівняти розуміння свідомості у філософії, психології, психіатрії; дати психологічну характеристику порушень свідомості, клінічну характеристику порушень свідомості.

Форма звіту: конспект, усне опитування.

Література [5; 12; 13; 16]

Змістовий модуль III. Особистісний розвиток дитини та його порушення у різні вікові періоди

Тема 9. Особистісний розвиток дитини

Завдання: дати загальну характеристику особистості, визначити поняття темпераменту, характеру; розглянути розвиток особистості в різні періоди: переддошкільний, дошкільний, молодший шкільний вік; ознайомитися з порушеннями розвитку особистості; розглянути методи дослідження відхилення в особистісному розвитку дітей.

Форма звіту: конспект.

Література [5; 8; 9; 11]

Тема 10. Психологія підліткового віку

Завдання: розглянути психічний розвиток і формування особистості у підлітковому віці: пізнавальні процеси, емоції, відчуття самосвідомості; основні етапи соціалізації підлітків: взаємовідносини з дорослими, підлітками, самовизначення; патохарактерологічні реакції як форми порушеної поведінки, делінквентну та кримінальну поведінку, агресивну поведінку, адиктивну (залежну) поведінку, порушення психосексуального розвитку, аутоагресивну поведінку; методи допомоги на кризових етапах.

Форма звіту: плани-конспекти корекційних занять.

Література [6; 7; 11; 13]

Змістовий модуль IV. Психопатологія дитячого віку

Тема 11. Психогенні захворювання. Ендоактивні стани

Завдання: дати визначення поняття психічної травми; розглянути невротичні розлади, пов'язані із стресом, соматоформні розлади, поняття ендоактивних станів, нервової анорексії, дисморфофобії;

визначити методи дослідження дітей та підлітків з психогенними захворюваннями.

Форма звіту: усне опитування.

Література [1; 5; 7; 9; 21]

Тема 12. Психосоматичні та соматопсихічні розлади у дітей і підлітків

Завдання: розглянути сучасні погляди на психосоматичні захворювання; види стресів, що призводять до психосоматичних захворювань; основні психосоматичні захворювання; етіологію, патогенез соматопсихічних розладів; психологію хворої дитини.

Форма звіту: конспект, усне опитування.

Література [4; 16]

Тема 13. Органічні розлади

Завдання: дати визначення мінімальної мозкової дисфункції (ММД), міжпівкульової дисфункції, епілепсії, екзогенно-органічного патопсихологічного синдрому, органічної деменції; розглянути методи патопсихологічного дослідження при органічних розладах.

Форма звіту: конспект.

Література [1; 5; 9]

Тема 14. Шизофренія. Аутичні розлади

Завдання: визначити особливості шизофренії у дитячому та підлітковому віці, аутичних розладів у дітей; ознайомитися з патопсихологічним обстеженням при шизофренії та патопсихологічним обстеженням дітей з аутизмом.

Форма звіту: конспект, написати висновок за результатами патопсихологічного обстеження.

Література [1; 5; 7; 9]

Змістовий модуль V. Методи психологічної допомоги дітям з відхиленнями від нормального розвитку

Тема 15. Психологічне консультування і корекція

Завдання: визначити мету і принципи психологічного консультування дітей; ознайомитись із коригуючою роботою дитячого психолога, методом психотренінгу, психолого-педагогічною корекцією.

Форма звіту: плани-конспекти корекційних занять.

Література [9; 12; 13]

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат (лат. *referre* — доповідати, повідомляти) підбиває підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів (документів), їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату становить 10–15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам, що висуваються до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи, зокрема вступ і висновки в сумі не повинні перевищувати 20 % від загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервали на одному боці стандартного аркуша з такими полями: ліве поле — 30 мм, праве — 15 мм, верхнє — 20 мм, нижнє — 20 мм; усі сторінки нумеруються; загальна нумерація починається з титульного аркуша, проте порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному аркуші реферату вказуються: офіційна назва навчального закладу, інститут і кафедра; прізвище та ініціали автора реферату (абревіатура навчальної групи); повна назва теми; прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; місто, де знаходиться навчальний заклад, та рік написання реферату. На другій сторінці розміщується зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і номером сторінки.

Список використаної літератури складається з дотриманням загальноприйнятих вимог до робіт, що готуються до друку. Список використаної літератури має містити лише безпосередньо використані

в рефераті джерела, розміщені в алфавітному порядку за прізвищем авторів. Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора (авторів), розміщують у загальному списку алфавітним способом за назвою видання.

Вибір теми реферату. Написання реферату — це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Це самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Неприпустиме поєднання кількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями при виборі теми реферату є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає, в першу чергу, ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

Структура реферату: титульний аркуш; зміст (план); вступ; розділи (вони часто поділяються на параграфи); висновки; список використаних джерел; додатки (в яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо); перелік умовних позначень.

У вступі реферату обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. У вступі необхідно зробити аналіз використаних джерел, назвати авторів, які вивчали цю тематику, визначити сутність основних чинників, що вплинули на розвиток явища або процесу, що досліджується, на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату складають кілька розділів (що можуть бути поділені на параграфи), логічно поєднаних між собою.

Виклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, незвичних термінів і символів або пояснювати їх відразу, при першому згадуванні в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати абревіатурами і текстовими скороченнями, значення яких зрозумілі з контексту реферату.

Неприпустимо використовувати цитати без посилання на джерело. При цитуванні будь-якого фрагменту джерела недопустимі неточності. Взагалі, цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий

документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще розмістити його в додатках.

У рефераті необхідно визначити і викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтиповішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методики та методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднатися до однієї з них чи висловити власну думку щодо певної проблеми, визначити перспективи її вирішення.

Кожен розділ реферату повинен завершуватися короткими висновками, які мають бути чіткими, лаконічними і містити практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження цієї проблеми.

Реферат оцінюється за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, розв'язання поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Принципи побудови патопсихологічного обстеження дітей.
2. Взаємозв'язок відхилень у функціонуванні психічних процесів та особистісному розвитку дитини.
3. Частковий і загальний характер порушень психічного розвитку.
4. Порушення міжфункціональної взаємодії.
5. Порушення психічних процесів у дітей та методи їх дослідження.
6. Патопсихологічне обстеження дітей дошкільного віку.
7. Нейропсихологічне дослідження дітей.
8. Порушення психічного розвитку в підлітковому віці.
9. Новоутворення у структурі особистості дитини, які перешкоджають процесу соціалізації.
10. Порушення емоційно-афективної сфери та їх методи дослідження.
11. Вольові порушення в дитячому віці. Методи дослідження волі.
12. Психологічна характеристика порушень свідомості у дітей.

13. Характеристика основних типів акцентуацій.
14. Порушення потягів.
15. Розумова відсталість. Порушення, пов'язані з розвитком.
16. ЗПР у зв'язку з педагогічною та мікросоціальною занедбаністю.
17. Диференційна діагностика ЗПР та розумової відсталості.
18. Мінімальна мозкова дисфункція. Причини. Прояви.
19. Психологічні особливості та внутрішньоособистісний конфлікт при неврозах.
20. Епілепсія. Різноманітні форми епілепсії у дітей.
21. Істеричний невроз, невроз нав'язливих станів, фобічний невроз.
22. Форми психопатій.
23. Мета і принципи психологічного консультування дітей.
24. Психотренінг.
25. Психолого-педагогічна корекція.
26. Зміна соціальної ситуації як один із методів психологічної корекції.
27. Психологічне консультування і корекція.
28. Коригуюча робота дитячого психолога.
29. Індивідуальна та групова психологічна корекція.
30. Школи для дітей з відхиленням у розвитку.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Крім аудиторних занять навчальними планами з навчальної дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” передбачено самостійну роботу студентів, яка має на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже здобутих знань, підвищення рівня організованості студентів.

Особливої уваги при самостійному опрацюванні зазначеної в навчально-тематичному плані тематики потребують розділи, за якими не читаються лекції.

У процесі самостійної роботи студенти мають набути вмій та навичок:

- організації самостійної навчальної діяльності;
- самостійної роботи в бібліотеці з каталогами;

- опрацювання навчальної, навчально-методичної, наукової, науково-популярної літератури;
- конспектування літературних джерел;
- роботи з довідковою літературою;
- опрацювання статистичної інформації.

Кожен студент повинен вміти раціонально організувати власну навчальну діяльність, скласти план своєї роботи, чітко визначити її послідовність. Необхідно, щоб план самостійного навчання був реальним і його виконання приводило до плідних наслідків у навчальному процесі.

Для успішної самостійної роботи значну частину часу студент присвячує роботі в бібліотеці. Треба розуміти сутність складання алфавітного й тематичного каталогів, вміти швидко знаходити в них необхідну літературу, знати особливості бібліографічного шифрування. Для плідної роботи з літературними джерелами студентові корисно скласти власну бібліографію, заповнюючи бібліографічні картки на необхідні для нього книги, брошури або статті. Для роботи у провідних бібліотеках Києва студенту треба знати їх структуру, спеціалізацію окремих підрозділів, вміти користуватися різноманітними каталогами, правильно заповнювати бланки вимог на літературу тощо.

Відібрана для самостійного опрацювання література може бути різною як за обсягом наукових даних, так і за характером їхнього викладу. Потрібно відібрати необхідний для опрацювання матеріал (глави, розділи, підрозділи тощо), а також розсортувати його за важливістю (що для детального вивчення, а що для ознайомлення). Процес читання має відбуватися повільно, вдумливо, до незрозумілих питань слід обов'язково повертатися, щоб зрозуміти сутність думки автора. Значення незнайомих термінів слід одразу ж з'ясувати за тлумачними словниками, енциклопедіями або спеціалізованими довідниками. У процесі роботи з літературою корисно виписувати найважливіші думки, формулювання, окремі вислови на окремі аркуші із зазначенням автора, джерела, сторінок і абзаців. Для кращого засвоєння матеріалу, розвитку творчого мислення основний зміст прочитаного доцільно формулювати у вигляді тез. Конспект є стислим викладом основної суті опрацьованого літературного матеріалу. Він має бути стислий, змістовний і записаний своїми словами і формулюваннями. Класичні визначення, оригінальні думки, висло-

ви слід записувати до конспекту повністю з посиланнями на автора, джерело і сторінку. У процесі конспектування важливо дотримуватися логічного зв'язку окремих складників тексту. У конспекті корисно підкреслювати найважливіші теоретичні положення, визначення, висновки і робити помітки на полях. Систематичне конспектування опрацьованого матеріалу дисциплінує розум, відпрацьовує вміння формулювати свої думки в короткій змістовній формі, сприяє засвоєнню навчального матеріалу.

Для цілісного уявлення про навчальну дисципліну студентів необхідно користуватися довідковою літературою: енциклопедіями, енциклопедичними словниками, галузевими довідниками тощо.

Вивчення курсу “Дитяча психологія та патопсихологія” супроводжується складанням схем, графіків, таблиць та їхнім подальшим аналізом. Схеми, які складаються студентами, повинні бути наочними, змістовними, логічно обґрунтованими. Великий обсяг цифрової, медичної чи психологічної інформації доцільно зводити у таблиці, це впорядковує дані, робить їх зручнішими для сприйняття.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Навчальним планом дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” передбачено контроль засвоєння знань у вигляді виконання контрольної роботи реферативного типу.

Контрольна робота має на меті виявити рівень засвоєння студентами понять про норму та аномалію психічного розвитку; порушення окремих психічних процесів; поняття про психогенні порушення, акцентуації характеру та психопатії; органічні розлади та розлади внаслідок ендогенно-процесуального захворювання; методи психологічної допомоги дітям з відхиленнями від нормального розвитку.

Тему контрольної роботи з дисципліни “Дитяча психологія та патопсихологія” визначає викладач.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Предмет та завдання дитячої патопсихології.
2. Місце дитячої патопсихології в системі психологічних і медичних наук, взаємозв'язок з іншими дисциплінами.

3. Детермінанти відхилень у розвитку особистості у різних вікових групах.
4. Первинний, вторинний дефект.
5. Особливості дослідження психічних процесів і станів у дітей.
6. Дослідження психічних процесів у дітей шкільного віку.
7. Методи дослідження структурних компонентів дитячої особистості.
8. Соціально дезадаптована поведінка неповнолітніх.
9. Порушення стосунків дитини й дорослого як першоджерело соціальної дезадаптації.
10. Адиктивна і кримінальна поведінка як крайні форми соціальної дезадаптації.
11. Патологія відчуттів, порушення сприйняття у дітей.
12. Розвиток пам'яті й уваги в різні періоди дитинства. Порушення та методи дослідження.
13. Основні етапи розвитку мислення. Порушення та методи дослідження мислення у дітей.
14. Розвиток мови у різні вікові періоди. Порушення мовлення та методи дослідження.
15. Акцентуації та психопатії. Типи акцентуацій за О. Лічко та К. Леонгардом.
16. Невротичні розлади.
17. Затримка психічного розвитку.
18. Дисгармонійний психофізичний інфантилізм. Органічний інфантилізм.
19. Розумова відсталість. Причини. Ступені: ідіотія, імбецильність, дебільність.
20. Органічні синдроми й розлади.
21. Міжпівкульова дисфункція.
22. Порушення мовлення.
23. Аутизм. Групи дитячого аутизму. Діагностика.
24. Залежність дисгармонійного розвитку від порушень емоційної регуляції.
25. Мінімальна мозкова дисфункція. Причини. Прояви.
26. Психологічні особливості та внутрішньоособистісний конфлікт при неврозах.
27. Епілепсія. Різноманітні форми епілепсії у дітей.

28. Істеричний невроз, невроз нав'язливих станів, фобічний невроз.
29. Форми психопатій.
30. Психологічне консультування і корекція.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет та завдання дитячої патопсихології.
2. Принципи побудови патопсихологічного обстеження дітей.
3. Взаємозв'язок дитячої патопсихології з іншими дисциплінами.
4. Поняття “патопсихологія” та “психопатологія”.
5. Як використовується метод бесіди в роботі з дітьми?
6. Як проводити патопсихологічне обстеження, якщо дитина мовчить? У яких випадках це буває?
7. Які методика використовуються для вивчення уваги та розумової працездатності?
8. Які методика використовуються для дослідження пам'яті?
9. У чому полягає відмінність між порушенням процесу мислення й зниженням рівня інтелекту? Якими методиками ці порушення можна визначити?
10. З якою метою використовують нейропсихологічне дослідження?
11. Чому при дослідженні психіки дітей їм можна допомагати?
12. Що таке “зона найближчого розвитку”?
13. Як взаємопов'язані відхилення у розвитку психічних процесів та особистості?
14. Дайте визначення поняття первинного дефекту.
15. У результаті дії яких факторів може виникнути вторинний дефект?
16. Як порушення часткових функцій психіки впливають на психічний розвиток загалом?
17. Які стани можна зарахувати до порушень міжфункціональної взаємодії?
18. В яких випадках може спостерігатися ретардація розвитку?
19. Назвіть детермінанти відхилень у розвитку особистості у різних вікових групах.
20. У чому причини ЗПР?
21. Які види ЗПР ви знаєте?
22. Назвіть причини психічного недорозвитку.

23. Які психологічні особливості дітей з дебільністю?
24. Які диференційно-діагностичні критерії дебільності та ЗПР?
25. Що таке специфічні здібності при психічному недорозвитку?
26. Які психологічні особливості дітей з церебрально-органічною затримкою психічного розвитку?
27. Які психологічні особливості дітей з ідіотією та імбецильністю?
28. Які існують типи ушкодженого психічного розвитку?
29. У чому причини виникнення ушкодженого психічного розвитку?
30. Назвіть критерії первинної діагностики порушень мовлення, читання, писання.
31. Які психологічні зміни можуть статися у хворих на епілепсію?
32. Чому необхідне динамічне спостереження та раннє виявлення хворих на епілепсію?
33. Які психологічні механізми лежать в основі раннього дитячого аутизму?
34. У чому полягає значущість роботи з родиною РДА?
35. Назвіть та охарактеризуйте групи РДА.
36. Охарактеризуйте міжпівкульову дисфункцію.
37. Як виявляється мінімальна мозкова дисфункція?
38. Які стани належать до дисгармонійного особистісного розвитку?
39. У чому полягає зв'язок поведінкових проявів та базальних рівнів емоційної регуляції?
40. Які види психопатій виявляються вже в дошкільному віці?
41. Які способи компенсації можливі при кожному виді психопатії?
42. У чому полягають психологічні механізми формування неврозу?
43. Які види неврозів спостерігаються в дитячому та підлітковому віці?
44. Роль психолога в лікуванні неврозів.
45. Особливості роботи психолога з аутичними дітьми.
46. Визначте поняття соціально дезадаптованої поведінки.
47. Які ви знаєте види соціально дезадаптованої поведінки?
48. Які причини соціально дезадаптованої поведінки?
49. Які особливості сімейного виховання несприятливо впливають на особистісний розвиток дитини?
50. Яка роль механізмів психологічного захисту у виникненні важковихованості?

51. Що таке розбіжність ставлень?
52. Які ви знаєте крайні форми соціально дезадаптованої поведінки?
53. Які новоутворення у структурі особистості дитини перешкоджають процесу соціалізації?
54. Які особливості підліткового віку впливають на поведінку дітей?
55. Чим відрізняються психопатії від акцентуацій характеру?
56. Які типи акцентуацій характеру найвірогідніше детермінують делінквентну поведінку підлітків?
57. Що таке дисморфоманія та нервова анорексія?
58. Які порушення потягів спостерігаються в підлітковому віці?
59. Що таке “філософська інтоксикація”?
60. Чому в підлітковому віці збільшується ризик самогубства?
61. Що таке “допомога підліткам у кризових станах”?
62. Назвіть та охарактеризуйте типи акцентуацій за О. Лічко та К. Леонгардом.
63. З чим пов'язані порушення в особистісному розвитку дитини?
64. Які методи використовують при дослідженні особистісних особливостей дитини?
65. Які існують методи з'ясування соціальної ситуації розвитку дитини?
66. Які існують методи дослідження структурних компонентів особистості?
67. Які критерії явного неблагополуччя соціальної ситуації розвитку дитини?
68. Що може зробити психолог для поліпшення соціальної ситуації розвитку дитини?
69. Охарактеризуйте гіпертимний, циклоїдний, лабільний сензитивний, нестійкий типи акцентуацій характеру.
70. Охарактеризуйте психостенічний, астеноневротичний, шизоїдний, істероїдний, епілептоїдний, конформний типи акцентуацій характеру.
71. Що таке гармонійний психофізичний інфантилізм та органічний інфантилізм?
72. Наведіть приблизну схему психологічного дослідження порушень психічної діяльності дитини.
73. Які нейропсихологічні методики використовуються для виявлення порушення гнозису?

74. Що таке булімія?
75. Назвіть особливості патопсихологічного обстеження дітей дошкільного віку.
76. Назвіть особливості патопсихологічного обстеження дітей шкільного віку.
77. У чому полягає співвідношення порушень пам'яті і уваги?
78. Які особливості порушення безпосередньої та опосередкованої пам'яті при різних захворюваннях?
79. Назвіть етапи розвитку мислення у дітей.
80. Визначте основні операції мислення.
81. Охарактеризуйте форми мислення, їх структуру.
82. Визначте поняття "асоціація" та методи дослідження асоціативного процесу.
83. Клінічна класифікація порушень мислення.
84. Патопсихологічна класифікація порушень мислення.
85. Надцінні ідеї у дітей та підлітків.
86. Нав'язливі думки та дії.
87. Психологічні і біологічні механізми нав'язливих станів.
88. Поняття маячення.
89. Основні маячні синдроми.
90. Особливості маячних ідей у дітей і підлітків.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

(питання з варіантами відповідей)

для підготовки до рубіжного (модульного) контролю знань і вмінь студентів спеціальності "Психологія" з дисципліни "Дитяча психологія та патопсихологія"

Варіант 1

1. До основних принципів патопсихологічного дослідження за Зейгарник належать всі вказані, окрім:

- а) побудови експерименту за типом функціональної проби;
- б) стандартизації процедури проведення експерименту і аналізу даних;
- в) якісного аналізу ходу і результатів дослідження;
- г) вивчення закономірностей розпаду психічної діяльності в зіставленні із закономірностями формування психічних процесів у нормі.

2. До типових порушень мислення при шизофренії належать всі вказані, окрім:

- а) резонерствування;
- б) різноплановості;
- в) зісковзування;
- г) схильності до деталізації.

3. Зазначте, які Ви знаєте методи дослідження уваги:

- а) класифікація, утворення аналогій;
- б) піктограми;
- в) таблиці Равена;
- г) пошук чисел за таблицями Шульге, коректурна проба;
- д) асоціативний експеримент.

4. Найхарактернішою причиною реактивного бродяжництва у дітей є:

- а) порушення потягів;
- б) прояви аутизму;
- в) особистісні реакції протесту;
- г) бажання пізнати оточення;
- д) прагнення до самостійності.

5. Методи дослідження пам'яті:

- а) утворення аналогій;
- б) піктограми;
- в) асоціативний експеримент;
- г) таблиці Равена;
- д) проби на зорову та слухову пам'ять.

Варіант 2

1. Олігофренія поділяється на:

- а) дебільність і імбецильність;
- б) ідіотію, імбецильність, дебільність;
- в) імбецильність і дебільність;
- г) ідіотію і дебільність.

2. Характерною ознакою мутизму при реакціях протесту у дітей є:

- а) виникає після образи, яка сприймається як надцінна ідея;
- б) виникає при затьмареній свідомості;
- в) виникає у хворих з розумовою відсталістю;
- г) при цьому мають місце “голоси”, які забороняють говорити;
- д) мутизм не проходить після психотерапії.

3. Зазначте, які методи використовуються для виявлення розладів мислення:

- а) тест Еткінда, асоціативний експеримент;
- б) коректурна проба, тест Розенцвейга;
- в) утворення аналогій, виключення, таблиці Равена;
- г) таблиці Шульте, метод Роршаха;
- д) методика Дембо-Рубінштейна.

4. Найчастіше зустрічаються такі дефекти мовлення у дітей:

- а) забування намірів;
- б) труднощі у вимові голосних звуків;
- в) прискорення темпу мови;
- г) заїкання, невимова деяких приголосних;
- д) уповільнення темпу вимови.

5. Вид психічного дизонтогенезу, при якому спостерігається повернення функцій на попередній віковий рівень як тимчасового, так і стійкого характеру, – це:

- а) ретардація;
- б) регресія;
- в) розпад;
- г) асинхронія.

Варіант 3

1. Істотними характеристиками уваги є всі вказані, окрім:

- а) стійкості;
- б) різноплановості;
- в) переключення;
- г) концентрації.

2. Буквену коректурну пробу для дослідження уваги запропонував:

- а) Шульге;
- б) Векслер;
- в) Бурдон;
- г) Біне.

3. Дослідження самооцінки можна провести за допомогою:

- а) методики Дембо-Рубінштейна;
- б) тесту Роршаха;
- в) тесту Равена;
- г) тесту Шульге;
- д) тесту Векслера.

4. Паралогічне мислення характеризується:

- а) скаргами на втрату здатності швидко переключатися з однієї теми бесіди на іншу;
- б) втратою логічного зв'язку, підміною одних понять іншими;
- в) зупинкою думок;
- г) частим поєднанням з гіпермнезіями.

5. Рухова розгальмованість, непосидючість, загальна збудливість, нестійкість уваги у дітей характерні для:

- а) неврозоподібного синдрому;
- б) гіперкінетичного синдрому;
- в) психопатоподібного синдрому;
- г) кататонічного синдрому;
- д) гебефренічного синдрому.

Варіант 4

1. Методом дослідження емоційно-мотиваційної сфери є:

- а) тест Равена;
- б) тест Шульге;
- в) тест Люшера;
- г) тест Векслера;
- д) тест Бентона.

2. Засновником вітчизняної школи патопсихології є:

- а) Лебединський;

- б) Лазурський;
- в) Ананьєв;
- г) Зейгарник.

3. Для дослідження мислення використовуються всі вказані методики, окрім:

- а) “класифікації”;
- б) “Виключення предметів”;
- в) методики Виготського-Сахарова;
- г) “10 слів”.

4. Пам'ять може характеризуватися всіма вказаними видами, окрім:

- а) оперативною;
- б) пізнавальною;
- в) короткочасною;
- г) відстроченою.

5. Зазначте, якими тестами можна перевірити особливості інтелекту:

- а) тест Шульте;
- б) тест Люшера;
- в) тест Дембо-Рубінштейна;
- г) тест Векслера;
- д) тест Роршаха.

Варіант 5

1. Типовими порушеннями мислення при епілепсії є всі вказані, окрім:

- а) сповільненості;
- б) тугорухомості;
- в) актуалізації малозначних “латентних” ознак;
- г) в'язкості.

2. Найчастішими масками маніакальних станів у підлітків є:

- а) збільшення маси тіла;
- б) схуднення;
- в) збільшення витривалості до фізичних навантажень;

- г) поліпшення успіхів у навчанні;
- д) поведінкові (психопатоподібні) порушення.

3. Зазначте, який метод виявляє особистісні порушення:

- а) тест Люшера;
- б) тест Шульте;
- в) тест Розенцвейга;
- г) тест Равена;
- д) тест ММРІ.

4. Вид психічного дизонтогенезу, при якому спостерігається груба дезорганізація або випадання функції:

- а) розпад;
- б) регресія;
- в) асинхронія;
- г) ретардація.

5. Аномалія характеру, неправильний, патологічний розвиток, що характеризується дисгармонією в емоційній і вольовій сферах, – це:

- а) затримка психічного розвитку;
- б) олігофренія;
- в) психопатія;
- г) акцентуація характеру.

Варіант 6

**1. Вид психічного дизонтогенезу, при якому наголошується за-
пізнювання або припинення психічного розвитку:**

- а) асинхронія;
- б) розпад;
- в) ретардація;
- г) регресія.

2. Відмітною рисою мислення розумово відсталих є:

- а) спотворення процесу узагальнення;
- б) некритичність;
- в) амбівалентність;
- г) амбітендентність.

3. Олігофренія – це:

- а) легка розумова відсталість, яка характеризується конкретністю мислення, нездатністю до творчої поведінки, примітивністю інтересів та почуттів. Поняття числа не сформоване, немає уяви про збереження кількості предметів при їх переміщенні (феномен Піаже);
- б) часткове специфічне порушення засвоєння процесу читання, яке зумовлене несформованістю або порушенням вищих психічних функцій і виявляється у повторюванні стійких помилок на письмі;
- в) стан загального недорозвитку психіки в результаті спадкової зумовленості або внутрішньоутробного ураження головного мозку. Залежно від ступеня порушення вирізняють дебільність, імбецильність та ідіотію.

4. Синдроми тимчасового відставання розвитку психіки в цілому або окремих її функцій позначаються терміном:

- а) педагогічна занедбаність;
- б) психопатія;
- в) затримка психічного розвитку;
- г) олігофренія.

5. Мінімальна мозкова дисфункція – це:

- а) безтурботний настрій, при якому переважають благодушність, пасивне переживання цілковитого благополуччя, задоволення, поверхневе ставлення до серйозних явищ;
- б) незначне порушення функцій головного мозку та біологічно зумовлена недостатність функцій нервової системи, що призводить до легких розладів поведінки і зниження здатності до навчання;
- в) розлад мови, при якому порушується її плавність, виникають мимовільні затримки вимовляння окремих звуків, повторення звуків та складів.

КЛЮЧ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Варіант 1: 1 б; 2 г; 3 г; 4 в; 5 д.

Варіант 2: 1 б; 2 а; 3 в; 4 г; 5 б.

Варіант 3: 1 б; 2 в; 3 а; 4 б; 5 б.

Варіант 4: 1 в; 2 г; 3 г; 4 б; 5 г.

Варіант 5: 1 в; 2 д; 3 д; 4 а; 5 в.

Варіант 6: 1 в; 2 б; 3 в; 4 в; 5 б.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінки “відмінно” заслуговує відповідь студента, який виявляє бездоганні знання теоретичного курсу в повному обсязі, розуміння напрямів і методів прикладного застосування теорій, вміння обирати методи дослідження залежно від його проблематики, вміння розробляти інструментарій дослідження, чітке розуміння процедур кожного методу; при цьому також враховується його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

Оцінки “добре” заслуговує відповідь студента, який відповів на всі питання екзаменаційного білету, виявляючи при цьому знання теоретичного курсу в повному обсязі, розуміння напрямів і методів прикладного застосування теорій, вміння обирати методи дослідження та розробляти інструментарій, здатність уявляти процедури кожного методу; при цьому також враховуються його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

Оцінки “задовільно” заслуговує відповідь, що виявляє знання теоретичного курсу в неповному обсязі та уявлення щодо процедур дослідження і розробки інструментарію, але містить неточності, помилки, неповноту аргументації; при цьому також враховується його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

Оцінки “незадовільно” заслуговує відповідь студента, який виявляє незнання навчального матеріалу в межах програми навчального курсу та нездатність розробляти інструментарій і застосовувати процедури дослідження; при цьому також враховується його активність на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях, виконання передбаченого програмою обсягу самостійної роботи.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

Основна

1. *Атлас* для экспериментального исследования отклонений в психической деятельности человека. — К., 1980.
2. *Баярд Д., Баярд К.* Ваш беспокойный подросток. — М., 1991.
3. *Бендлер Р., Гриндер Д., Сатир В.* Семейная психотерапия. — Воронеж, 1993.
4. *Берн Э.* Трансакционный анализ и психотерапия. — СПб., 1992.
5. *Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф.* Психологическая диагностика интеллекта и личности. — К., 1987.
6. *Блейхер В. М.* Клиническая патопсихология. — Ташкент, 1976.
7. *Блейхер В. М., Крук И. В.* Патопсихологическая диагностика. — К., 1985.
8. *Блейхер В. М.* Патопсихологічна діагностика. — К., 1986.
9. *Буянов М. И.* Ребенок из неблагополучной семьи. — М., 1988.
10. *Валлон А.* Психическое развитие ребенка. — М., 1967.
11. *Волков Б. С.* Задачи и упражнения по детской психологии. — М., 1991.
12. *Выгодский Л. С.* Собр. соч.: В 6 т. — М., 1984. — Т. 3, 5.
13. *Гарбузов В. И.* Нервные дети. — Л.; М., 1990.
14. *Грехем Дж.* Как стать родителем самому себе. — М., 1993.
15. *Гроф С.* За пределами мозга. — М., 1992.
16. *Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога / Под ред. И. В. Дубровиной и др.* — М., 1987.
17. *Диагностическая и коррекционная работа школьного психолога.* — М., 1987.
18. *Диагностика* психического развития. — Прага, 1978.
19. *Захаров А. И.* Психотерапия неврозов у детей и подростков. — М., 1982.
20. *Зимбардо Ф.* Застенчивость: Пер. с англ. — М., 1991.
21. *Зейгарник Б. В.* Личность и патология деятельности. — М., 1971.
22. *Зейгарник Б. В.* Патопсихология. — М., 1986.
23. *Короленко Ц. П., Фролов Г. В.* Воображение в норме и патологии. — Новосибирск, 1975.
24. *Лучшие* психологические тесты для профотбора и профориентации. — Петрозаводск, 1992.

25. *Лебединский В. В.* Нарушение психического развития детей. — М., 1985.
26. *Практикум по патопсихологии.* — М., 1987.
27. *Рабочая книга школьного психолога /* Под ред. М. В. Дубровиной. — М., 1991.
28. *Раттер М.* Помощь трудным детям. — М., 1987.
29. *Рубинштейн С. Я.* Экспериментальные методики патопсихологии. — М., 1970.
30. *Стадненко Н. М. и др.* Диагностика отклонений в умственном развитии учащихся: Пособие для учителя. — К., 1991.
31. *Сухарева Г. Е.* Лекции по психиатрии детского возраста. — М., 1974.
32. *Физиология человека /* Под ред. П. И. Косицкого. — М., 1985.
33. *Франкл В.* Человек в поисках смысла. — М., 1990.
34. *Фрейд А.* Психология “Я” и защитные механизмы. — М., 1993.
35. *Фрейд З.* Психология бессознательного / Под ред. М. Г. Ярошевского. — М., 1990.
36. *Херсонский В. Г.* Метод пиктограмм в психодиагностике психических заболеваний. — К., 1988.
37. *Эйдемиллер Э. Г., Юстицкий В. В.* Семейная психотерапия. — Л., 1990.
38. *Якобсон П. М.* Эмоциональная жизнь школьника. — М., 1966.

Додаткова

1. *Битенский В. С., Херсонский В. Г., Дворяк С. В., Глушков В. А.* Наркомании у подростков. — К., 1989.
2. *Бубер М.* Два образа веры. — М., 1995.
3. *Бютнер К.* Жить с агрессивными детьми. — М., 1991.
4. *Василюк Ф. Е.* Психология переживания. — М., 1988.
5. *Вопросы изучения и предупреждения правонарушений несовершеннолетних.* — М., 1970.
6. *Вопросы психологии личности школьника.* — М., 1961.
7. *Выгодский Л. С.* Собр. соч.: В 6 т. — М., 1984. — Т. 4, 5.
8. *Ганнушкин П. Б.* Избранные труды. — М., 1964.
9. *Гросман А. Л.* Акцентуации характера и невроза у школьников // Психол. журн. — 1984. — № 5. — С. 127–136.

10. *Гурьева В. А., Гидкин В. Я.* Юношеские психопатии и алкоголизм. — М., 1980.
11. *Диагностика* и лечение истерического невроза и невроза навязчивых состояний у детей и подростков: Методические рекомендации. — Х., 1977.
12. *Жутикова Н.* Учителю о практике психологической помощи. — М., 1988.
13. *Завилянский И. и др.* Психиатрический диагноз. — К., 1989.
14. *Захаров А. И.* Неврозы у детей и подростков. — Л., 1983.
15. *Зейгарник Б. В.* Патопсихология. — М., 1976.
16. *Изучение* мотивации и поведения детей и подростков. — М., 1972.
17. *Исаев Д. П.* Психическое недоразвитие у детей. — Л., 1982.
18. *Карвасарский Б. Д.* Неврозы. — Л., 1980.
19. *Клинико-психологическая* диагностика взаимоотношений в семьях подростков с психопатиями, акцентуациями характера, неврозами и неврозоподобными состояниями. — Л., 1987.
20. *Королев В. В.* Психические отклонения у подростков-правонарушителей. — М., 1992.
21. *Леонгард К.* Акцентуированные личности. — К., 1981.
22. *Личко А.* Подростковая психиатрия. — М., 1991.
23. *Макаренко А. С.* Коллектив и воспитание личности. — М., 1972.
24. *Максимова Н. Ю.* Психологический аспект профилактики алкоголизма и наркомании подростков. — К., 1995.
25. *Максимова Н. Ю., Червинская В. Б.* Психологические методы в розыскной работе. — К., 1994.
26. *Мастюкова Е. М.* Ребенок с отклонениями в развитии. — М., 1992.
27. *Налимов Н. В.* поисках иных смыслов. — М., 1993.
28. *Патологические* нарушения поведения у подростков. — Л., 1973.
29. *Полищук И. А., Булахова Л. А.* Клиническая генетика в психиатрии. — К., 1981.
30. *Ранняя* профилактика правонарушений несовершеннолетних. — М., 1978.
31. *Рубинштейн С. Я.* Психология умственно отсталого школьника. — М., 1979.

32. *Современные подходы к болезни Дауна* / Под ред. Д. Лейна, Б. Стретфорда. — М., 1991.
33. *Стадненко Н. М. и др.* Диагностика отклонений в умственном развитии учащихся. — К., 1991.
34. *Трубецкой Н.* Смысл жизни. — М., 1994.
35. *Франкл В.* Человек в поисках смысла. — М., 1990.
36. *Эмоциональные нарушения в детском возрасте и их коррекция.* — М., 1990.
37. *Эриксон М.* Мой голос останется с вами. — СПб., 1995.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Організація та форми самостійної роботи студентів.....	3
Зміст самостійної роботи.....	6
Методичні рекомендації щодо написання реферату.....	10
Теми рефератів	12
Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів.....	13
Вказівки до виконання контрольної роботи.....	15
Теми контрольних робіт.....	15
Питання до самоконтролю.....	17
Тестові завдання.....	20
Ключ до тестових завдань	26
Критерії оцінювання знань студентів	27
Список літератури.....	28

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. Г. Рогузько*
Комп'ютерне верстання *А. М. Голянда*

Зам. № ВКЦ-4430

Формат 60×84/16 . Папір офсетний.

Друк ротаційний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, пр. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*